

Broedvogels in het Vondelpark

Frank van Groen

Toen ik vanuit Amsterdam-Oost op 9 februari 2010 weer eens door het Vondelpark fietste, op weg naar een Kleine Burgemeester die was gemeld bij de Westlandgracht, werd ik aange-naam verrast door meerdere roepende Boomklevers in het park. Ook waren Grote Alexanderparkieten en een paartje Ooievaars aanwezig. Verder zag ik er Nijlganzen, Putters en Sijzen. Mijn nieuwsgierigheid naar een actueel beeld van de broedvogelstand in het Vondelpark was gewekt. Aangezien alweer enige tijd geleden voor het laatst systematisch broedvogels werden geteld in het park besloot ik dit voorjaar het Vondelpark te inventariseren op broedvogels. Van andere Amsterdamse parken als Oosterpark, Rembrandtpark, Frankendael en Flevopark zijn jarenlange recente reeksen van broedvogelinventarisaties beschikbaar (Van Groen 2010). Het leek me interessant om voor ongetwijfeld het meest bekende en bezochte Amsterdamse park gegevens te verzamelen en te vergelijken met historische gegevens. Hoe zou het gaan met de broedvogels in het Vondelpark?

Historie Het Vondelpark is een langgerekt stadspark dat zich uitstrekt van de Stadhouderskade tot aan de Amstelveenseweg. Het is destijds aangelegd in een veenweidegebied. Tuinarchitect Jan David Zocher ontwierp het park, dat in 1865 open ging voor publiek. Aanvankelijk werd het het Nieuwe Park genoemd. Nadat in 1867 in het park het standbeeld van dichter en toneelschrijver Joost van den Vondel werd geplaatst, ging het park al snel Vondelpark heten. Dit werd in 1880 de officiële naam.

In 1893 werd, na veel discussie, fietsen in het Vondelpark toegestaan. Tijdens de hongerwinter werd het Vondelpark afgesloten waardoor het park niet kon worden leeggekap. In die tijd was er weinig geld voor onderhoud en verwilderde het park enigszins.

Tot 1953 was het Vondelpark het bezit van de Vereniging tot aanleg van een rij- en wandelpark. Omdat de vereniging het onderhoud niet meer kon betalen schonk ze het park aan de gemeente Amsterdam.

In 1947 kwam de Vondelbrug gereed, die de Van Baerlestraat met de Eerste Constantijn Huyjgensstraat verbindt, dwars over het Vondelpark heen. Sinds 1958 rijdt er een tram over de Vondelbrug. In 1987 is de Vereniging Vrienden van het Vondelpark opgericht. De vereniging streeft ernaar de belangen van de verschillende groepen gebruikers van het park in evenwicht te houden. Het Vondelpark is sinds 1996 een rijksmonument.

Tussen 1999 en 2010 werd het Vondelpark grootscheeps gerenoveerd. Zo is een drainagesysteem aangelegd om wateroverlast te voorkomen. Ook werden enkele bomen opnieuw gefundeerd. De wandelpaden werden vernieuwd en de wegen opnieuw geasfalteerd. Op zondag 28 februari 2010 werd het gerenoveerde Vondelpark officieel "heropend".

FOTO: FRANK VAN GROEN

In het voorjaar van 2010 groeiden in totaal 28 jonge Nijlganzen op

Het Vondelpark is ontworpen in Engelse landschapsstijl; de bezoeker waant zich in de natuur, wanneer hij door het park loopt. Tijdens de recente restauratie van het park is geprobeerd deze illusie te versterken door het verbinden van de vijvers en de aanleg van natuurlijke oevers. Het Vondelpark is 47 ha groot en trekt gemiddeld tien miljoen bezoekers per jaar.

Een plattegrond van het Vondelpark met de belangrijkste gebruikte toponiemen is te vinden in Figuur 1. Het gehele Vondelpark is geïnventariseerd, inclusief de achtertuinen van huizen die grenzen aan het park. Het totale geïnventariseerde oppervlak bedraagt daardoor 49 ha. In het verleden werden de meeste inventarisaties ook op deze manier uitgevoerd.

Methode De broedvogelinventarisatie is uitgevoerd conform de landelijk gebruikelijke methodiek zoals uitgebreid beschreven in de 'Handleiding Broedvogel Monitoring Project' (Van Dijk 2004). In totaal zijn in de periode maart t/m juni zeven bezoeken uitgevoerd, vanaf een half uur voor zonsopgang. Elk bezoek duurde omstreeks drie uur. Daarnaast zijn op een avond/nachtbezoek op 23 juni enkele aanvullende waarnemingen gedaan. Tijdens de bezoeken waren de weersomstandigheden over het algemeen gunstig. Er werd geen gebruik gemaakt van geluidsopnames. De bezoeksdata, de bestede tijd en de weersomstandigheden tijdens de veldbezoeken in het Vondelpark staan vermeld in Tabel 1.

Resultaten De resultaten van de broedvogelinventarisatie in 2010 zijn te vinden in Tabel 2. In totaal zijn van 38 soorten 615 territoria vastgesteld.

Tabel 1. Bezoekgegevens broedvogelinventarisatie in het Vondelpark in 2010 (N = nachtronde)

bezoek	datum	bestede tijd	weersomstandigheden		
			bewolking	wind	temp. °C
1	21 maart	2:25	7/8	N4-5	8
2	2 april	2:50	1/8	3	5
3	18 april	3:00	geen	2-3	3-12
4	2 mei	2:55	geheel	3	10
5	14 mei	2:50	4/8	2	5-10
6	5 juni	2:55	geen	1	15
7	17 juni	2:40	1/8	2	14
N	23 juni	0:50	geen	2	23
totaal		20:25 uur			

De vastgestelde broedvogels zijn hieronder gerangschikt naar ecologische hoofdgroep (Sierdsema 1995).

Watervogels: Nijlgans, Krakeend, Wilde Eend, Soepeend en Meerkoet (5 soorten, 111 territoria).

Moerasvogels: Blauwe Reiger (rivierbegeleidend bos), Waterral, Waterhoen en Kleine Karekiet (4 soorten, 20 territoria).

Weidevogels: Ooievaar (1 soort, 1 territorium).

Vogels van struwelen en jong bos: Winterkoning, Heggenmus, Roodborst, Merel, Zanglijster, Tuinfluiter, Zwartkop, Fitis en Staartmees (9 soorten, 219 territoria).

Vogels van opgaand bos en bosranden: Holenduif, Houtduif, Halsbandparkiet, Grote Alexanderparkiet, Bosuil, Grote Bonte Specht, Tjiftjaf, Pimpelmees, Koolmees, Boomklever, Boomkruiper, Gaai, Ekster, Kauw, Zwarte Kraai, Vink en Groenling (17 soorten, 234 territoria).

Vogels van erven en bebouwing: Stadsduif en Turkse Tortel (2 soorten, 30 territoria).

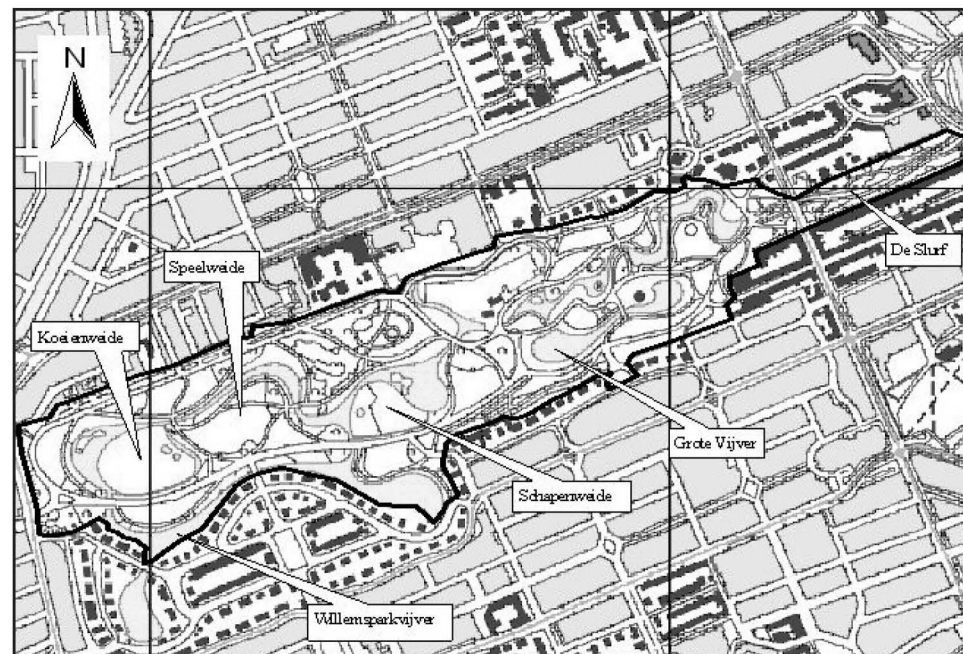
Het Vondelpark is vooral van belang voor watervogels en bos- en struweelvogels.

Relatief talrijk (meer dan 25 territoria) zijn Wilde Eend, Meerkoet, Stadsduif, Houtduif, Halsbandparkiet, Winterkoning, Heggenmus en Merel. De Merel is met 78 territoria de talrijkste soort. Vijf soorten werden slechts met één territorium vertegenwoordigd.

Van de 38 vastgestelde broedvogels komt geen enkele soort voor op de Rode Lijst van bedreigde vogelsoorten in Nederland.

Niet-broedvogels Van enkele soorten voldeden de verzamelde waarnemingen niet aan de criteria voor het vaststellen van een geldig territorium. Het betreft de Fuut (een vogel op 17 juni), de Kuifeend (paartjes in het zuidwesten van het park op 21 maart en 18 april), de Sperwer (een wijfje op 2 mei) en de Visdief (een exemplaar op 17 juni). Bij de Schapenweide was gedurende het gehele voorjaar een eenzame Soepgans aanwezig.

Regelmatig werden bij de vijvers enkele vissende Aalscholvers gezien. Groepen Kleine Mantelmeeu-

Plattegrond Vondelpark

wen, Zilvermeeuwen en Kokmeeuwen kwamen in het broedseizoen in het park om etensresten op te ruimen. Het ging vaak om tientallen exemplaren waarbij de Kleine Mantelmeeuw het talrijkst was. Op 14 mei werd een exotische papegaaiachtige gezien, een van oorsprong uit Australië afkomstige Prachtrosella *Platycercus eximius*. Op 2 april vloog een Kwak door het Vondelpark in oostelijke richting, vrijwel zeker op weg naar de kolonie in Artis.

Tijdens elk bezoek werden in het Vondelpark enkele Konijnen opgemerkt.

Vergelijking met oude gegevens In het verleden zijn in het Vondelpark meerdere malen broedvogels geïnventariseerd. De laatste volledige inventarisatie werd in 1997 uitgevoerd door Dana Constandse. In de jaren 1973-1984 is het Vondelpark elk jaar geïnventariseerd door een groep Amsterdamse vogelaars. Destijds is van deze inventarisaties verslag gedaan in *De Gierzwaluw* door Wouter van der Weijden. Piet Brander en A.J. Cnoop Koopmans inventariseerden tussen 1944 en 1948 elk jaar het gehele Vondelpark op broedvogels.

Ook uit eerdere jaren zijn gegevens van broedvogels uit het Vondelpark bekend, al werd er toen nog niet systematisch geteld. Dankzij het feit dat Jac.P. Thijsse van 1877-1890 en van 1894-1903 in Amsterdam woonde en regelmatig vogelwaarnemingen in het Vondelpark deed en daarover publiceerde, weten we iets over de vogels in het park uit die tijd. Uit de periode 1904-1943 zijn maar weinig broedvogelgegevens uit het park bekend.

Tabel 2. Aantal broedparen in het Vondelpark (x = aanwezig, * = Rode Lijstsoort)

	2010	1997	80-84	73-79	44-48		2010	1997	80-84	73-79	44-48
Blauwe Reiger	1				22	Gekraagde Roodstaart					11
Ooievaar	1					Merel	78	22	117	132	70
Nijlgans	9					Zanglijster	9	5	23	30	31
Krakeend	2					Kleine Karekiet	2				
Wilde Eend	64	x	14	x	x	Spotvogel*					46
Soepeend	10					Braamsluiper					4
Kuifeend		3				Tuinfluitier	1	1			18
Torenavalk					1	Zwartkop	14	4	4	3	1
Boomvalk*					1	Tjiftjaf	19	8	8	8	14
Waterral	1					Fitis	1	2			9
Waterhoen	16	8	8	12	9	Grauwe Vliegenvanger*			8	4	23
Meerkoet	26	18	8			Staatmees	6	1			
Stadsduif	28					Matkop*					5
Holenduif	7	4	7	5	18	Pimpelmees	20	11	23	25	14
Houtduif	61	23	51	57	47	Koolmees	24	27	26	18	19
Turkse Tortel	2		9	8		Boomklever	4				
Halsbandparkiet	27	5	2	1		Boomkruiper	9	3	10	6	7
Grote Alexanderparkiet	2					Gaai	3	2	4	4	
Bosuil	1		1	1		Ekster	14	9	8	7	2
Ransuil*					1	Kauw	10	1	2	1	2
Grote Bonte Specht	8	2	1	1	1	Roek					44
Kleine Bonte Specht					1	Zwarte Kraai	16	5	4	4	8
Boerenzwaluw*					3	Spreeuw		x	16	26	21
Winterkoning	72	25	25	20	23	Huismus*		x	x	x	x
Heggenmus	27	5	19	18		Vink	5	1	3	8	25
Roodborst	11	5	5	5	7	Groenling	4	7	8	8	18
aantal territoria	615	207	414	412	526	aantal soorten	38	29	28	27	35

Een overzicht van bovengenoemde inventarisaties en andere vogelwaarnemingen in het Vondelpark wordt gegeven in een artikel van Dana Constandse in de jubileumuitgave 1998 van *De Gierzwaluw*.

In Tabel 2 zijn de resultaten van de systematische inventarisaties sinds 1944 samengevat. De gegevens van de periodes 1944-1948, 1973-1979 en 1980-1984 betreffen het gemiddelde aantal broedparen van de verschillende inventarisaties in die periode. Soms zijn in het verleden marges aangegeven voor het aantal territoria van een bepaalde soort. Ter bepaling van de cijfers voor de tabel is in dergelijke gevallen het gemiddelde genomen (zo werd voor 4-6 het getal 5 genomen). Bij een vergelijking van de resultaten uit Tabel 2 moet men zich realiseren dat er verschillen zijn ge-

weest in het aantal bezoeken, de methode van waarnemen en de interpretatiemethode. Daarnaast is het goed om te beseffen dat waarnemersinvloeden kunnen optreden wanneer door verschillende mensen wordt geïnventariseerd. Hoewel we de cijfers niet moeten verabsoluteren is in grote lijnen te zien hoe de broedvogelstand van het Vondelpark zich de afgelopen decennia heeft ontwikkeld. In de tabel staan 52 soorten broedvogels vermeld. Daarnaast hebben waarschijnlijk nog acht soorten in het Vondelpark gebroed. Soorten die alleen vóór 1944, namelijk in de periode 1877-1904, in het Vondelpark hebben gebroed zijn Zomertortel en Nachtegaal (maximaal vier territoria in de periode 1895-1901). Waarschijnlijk hebben toen ook Koekoek, Grote Lijster en Wielewaal in het park gebroed. In 1944 werd een territorium van de Grasmus vastgesteld. Pas in 2006 werden, na een afwezigheid van 62 jaar, op de Schapenweide opnieuw twee territoria van de Grasmus vastgesteld (med. Martin Melchers). Voor de Putter is alleen in 1983 een mogelijk territorium opgegeven. In 2008 broedde er voor het eerst in de geschiedenis van het Vondelpark een Bosrietzanger op de Schapenweide (med. Martin Melchers).

Met de 52 soorten uit Tabel 2 en de hierboven genoemde acht soorten zijn in het totaal dus 60 broedvogelsoorten vastgesteld in het Vondelpark.

Enkele soorten werden wel in 2010 en niet bij eerdere inventarisaties vastgesteld als broedvogel. Deze nieuwkomers zijn Ooievaar, Nijlgans, Soepeend, Krakeend, Waterral, Stadsduif, Grote Alexanderparkiet, Kleine Karekiet en Boomklever.

Uit Tabel 2 blijkt dat het aantal soorten broedvogels in het Vondelpark een dieptepunt bereikte in de jaren zeventig van de vorige eeuw. In de jaren na de Tweede Wereldoorlog, toen het park enigszins was verwilderd, was de broedvogelstand met 35 soorten en 526 territoria relatief goed.

FOTO: ROBERT HEEMSKERK

De Krakeend werd in 2010 met twee paar als broedvogel vastgesteld

In 1997 werden de minste territoria geteld. Toen zijn de tuinen die grenzen aan het park echter niet meegenomen. Mogelijk spelen ook waarnemerseffecten een rol bij dit lage aantal.

In 2010 werd een record aantal van 38 soorten en 615 territoria vastgesteld. Dit komt waarschijnlijk door de meer natuurlijke inrichting van het park na de recente renovatie. Ook de introductie van exoten, die het vaak opvallend goed doen in stedelijk gebied, heeft bijgedragen aan de huidige recordstand.

Verdwenen vogels uit het Vondelpark In de jaren veertig van de vorige eeuw broedden tien soorten in het park die daarna niet meer zijn vastgesteld. Het gaat om Torenavalk, Boomvalk, Ransuil, Kleine Bonte Specht, Boerenzwaluw, Gekraagde Roodstaart, Spotvogel, Braamsluiper, Matkop en Roek. Vijf van deze soorten staan tegenwoordig op de Rode Lijst. Vooral de 46 territoria van de Spotvogel spreken tot de verbeelding. Deze Rode Lijstsoort moet destijds ook elders veel algemener zijn geweest dan nu het geval is. Ook de Tuinfluiter was toen veel algemener. Waarschijnlijk waren in die tijd meer jonge bomen in het park aanwezig. In die tijd lag het park dicht bij de stadsrand waardoor vogels als Torenavalk, Boomvalk en Ransuil op niet al te grote afstand van het park voedsel konden zoeken. De Blauwe Reiger bezette in die jaren een kolonie van gemiddeld 22 paar in het Vondelpark. In andere Amsterdamse stadsparken zijn nog steeds kolonies van de Blauwe Reiger aanwezig. Ook voor deze soort geldt dat de omgeving van het park destijds waarschijnlijk gunstiger was om voedsel te zoeken.

Bij alle voorgaande inventarisaties werden Huismus en Spreeuw opgegeven als broedvogel. Vanwege hun talrijkheid werden mussen niet eens geteld. Beide soorten konden in 2010 niet meer als broedvogel worden vastgesteld in het Vondelpark. Alleen tijdens het laatste ochtendbezoek in 2010, op 17 juni, was een groepje Spreeuwen aanwezig in het park. De Huismus werd in 2010 in het geheel niet waargenomen in het Vondelpark.

Soortbesprekingen Het voorkomen en de verspreiding van de in 2010 vastgestelde broedvogels wordt hieronder besproken. Daarbij wordt ook een vergelijking gemaakt met historische gegevens, waarbij we de eerder genoemde kanttekeningen over verschillen in inventarisatie- en interpretatiemethode in ons achterhoofd dienen te houden. Indien van toepassing wordt in onderstaande soortbesprekingen de recente ontwikkeling van de broedvogelstand vergeleken met de landelijke aantalsontwikkeling (Van Dijk et al. 2010).

Blauwe Reiger In een treurwilg aan de westzijde van de Schapenweide werd begin april nestbouw en balts waargenomen. In latere rondes werden geen bedelende jongen gehoord zodat moet worden aangenomen dat broedsucces achterwege is gebleven. Wel werden tijdens elke bezoekronde meerdere Blauwe Reigers in het park gezien.

In de jaren 1944-1948 was een kolonie van gemiddeld 22 paar Blauwe Reigers aanwezig.

Ooievaar Al in de winter van 2010 was het ooievaarsnest op de Schapenweide bezet. Tijdens de eerste vier bezoeken waren steeds broedende Ooievaars aanwezig. Helaas is het broedsel mislukt en

zijn geen jongen grootgebracht. Ook in enkele jaren voorafgaande aan 2010 heeft de Ooievaar een territorium bezet in het Vondelpark. Na een dieptepunt begin jaren tachtig, toen nog slechts één wild paar in Nederland tot broeden kwam, liet de Ooievaar een spectaculaire toename zien. Inmiddels nestelen meer dan 700 paar in Nederland, meer dan ooit in de 20e eeuw zijn vastgesteld.

Nijlgans Van de negen territoriale paren Nijlganzen in het park hebben minimaal vijf paar succesvol jongen geproduceerd. In het voorjaar van 2010 groeiden in totaal 28 jonge Nijlganzen op. De succesvolle paren hadden respectievelijk 8, 7, 6, 4 en 3 jongen. Aangezien Nijlganzen soms meerdere keren per jaar broeden is het heel goed mogelijk dat later in het jaar nog meer jonge Nijlganzen zijn opgegroeid in het park. Bij de vorige inventarisatie in 1997 werd nog geen enkel territorium vastgesteld. Ook elders in Nederland is de Nijlgans sterk toegenomen; sinds 1990 is de stand ruim verzesvoudigd.

Krakeend In de vijver bij de Koeienweide waren het hele voorjaar minimaal twee paar aanwezig. Op 17 juni werd ook een vrouwtje met jongen gezien. Sinds 1990 is de landelijke stand van de Krakeend vervijfvoudigd. Deze eend duikt de laatste jaren ook steeds meer op in stedelijk gebied. De Krakeend staat niet op de Nederlandse maar wel op de Europese Rode Lijst.

Wilde Eend Er werden 64 territoria vastgesteld. Bij de meeste eerdere inventarisaties werden Wilde Eenden in het Vondelpark niet geteld. De enige periode waarin dit wel gebeurde, in de jaren 1980-1984, werden gemiddeld maar veertien territoria geteld. Sinds 1990 is de landelijke stand van de Wilde Eend stabiel. De toename in het Vondelpark kan deels te maken hebben met een andere manier van tellen, maar mogelijk heeft de huidige, meer natuurlijke inrichting van het park, ook een gunstige invloed gehad op het aantal Wilde Eenden.

Soepeend In het verleden is deze variant van de Wilde Eend nooit apart geteld. Met name in stedelijk gebied komen echter veel Soepeenden voor. Ze kruisen geregeld met Wilde Eenden. Toekomstige tellingen kunnen aan het licht brengen in hoeverre de populatie Wilde Eenden in de toekomst verder 'versoept'.

Waterral Tijdens drie bezoeken werd een Waterral opgemerkt. Op 21 maart werd een kiepend exemplaar gehoord bij de ingang Koningslaan aan de overkant van de daar gelegen vijver. Op 2 en 18 april werd een exemplaar gezien op één van de eilandjes in de vijver bij de Schapenweide. Ook tijdens de voorafgaande winter was een Waterral aanwezig in het park. Hoewel deze waarnemingen voldoen aan de criteria voor een geldig territorium lijkt het me niet waarschijnlijk dat de Waterral ook daadwerkelijk gebroed heeft in het Vondelpark. Sinds 1990 is de landelijke stand van de Waterral duidelijk toegenomen.

Waterhoen Met 16 territoria bereikte het Waterhoen in 2010 een recordstand. In de jaren tachtig en negentig kende het Waterhoen in het Vondelpark een relatief lage stand. Waarschijnlijk heeft

de huidige, meer natuurlijke inrichting van het park goed uitpakend voor het Waterhoen. Sinds 1990 vertoont de landelijke populatie van het Waterhoen grote schommelingen maar over het geheel genomen is de trend stabiel.

Meerkoet In de jaren tachtig van de vorige eeuw heeft de Meerkoet zich in het Vondelpark gevestigd. Het eerste broedgeval vond plaats in 1980. Sinds die tijd is de soort gestaag toegenomen. In 2010 werd een record aantal van 26 territoria bereikt. Op veel plaatsen waren de opvallende nesten van de koeten en later ook de jongen te zien. Ook in de rest van Nederland gaat het goed met de Meerkoet. Sinds 1990 is de landelijke stand met ongeveer 20% toegenomen.

Stadsduif De Stadsduif is een lastig te tellen soort. Op enkele plaatsen zoals onder de brug naar de Emmalaan is zeker gebreed. Een deel van de getelde vogels heeft waarschijnlijk gebreed aan de gevels van huizen die grenzen aan het park. In het verleden is de Stadsduif nooit opgevoerd als broedvogel. Mogelijk zijn de vogels toen eenvoudigweg niet geteld.

Holenduif Van de zeven vastgestelde territoria lagen de meeste in de westelijke helft van het park. In de jaren na de Tweede Wereldoorlog was de stand met gemiddeld 18 territoria veel hoger. De landelijke holenduifpopulatie is sinds 1990 redelijk stabiel.

Houtduif Er werden 61 territoria vastgesteld, iets meer dan de gemiddeld 57 territoria in de jaren zeventig. De stand van de Houtduif in Nederland is sinds 1990 stabiel. Wellicht heeft de dip in het aantal Houtduiven in 1997 te maken met een andere manier van inventariseren.

Turkse Tortel Met slechts twee territoria, één bij het filmmuseum en één in een tuin bij de Willemsparkvijver, is de Turkse Tortel duidelijk minder algemeen in het Vondelpark dan in de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw. In 1997 kon zelfs geen enkel territorium genoteerd worden. Na een forse afname in de jaren tachtig is de landelijke populatie sinds 1990 stabiel.

Halsbandparkiet Verspreid over het hele park werden 27 territoria vastgesteld. Bij deze soort is het soms moeilijk broedvogels van niet-broeders te onderscheiden. Het Vondelpark was het eerste gebied in Amsterdam waar in de jaren zeventig regelmatig Halsbandparkieten te zien waren. Het eerste paartje broedde er in 1977. Vanuit dit park heeft de populatie Halsbandparkieten zich de afgelopen decennia langzaam maar zeker over de stad en omgeving uitgebreid. De toename gaat nog steeds door. Ook in het Vondelpark is de soort sinds de vestiging in de jaren zeventig gestaag toegenomen. Vergeleken met eind jaren negentig is de stand vervijfvoudigd.

Grote Alexanderparkiet Ten zuiden van de Grote Vijver bevonden zich twee grote populieren waarin een bezette nestholte aanwezig was van de Grote Alexanderparkiet. Deze grote broer van de Halsbandparkiet komt in toenemende mate voor in en om Amsterdam. Naast broedvogels zwerven

ook enkele niet-broeders door het park. In de vroege ochtend van 2 mei werden op een slaapplek in het park zelfs 30 Grote Alexanderparkieten geteld.

Bosuil Het nachtbezoek op 23 juni leverde helaas geen Bosuil op. Wel werd door anderen enkele malen de Bosuil in het park waargenomen. Er zijn waarnemingen van februari, april, mei en juni (waarneming.nl). Dit duidt op de aanwezigheid van een territorium in het park in 2010.

Grote Bonte Specht Verspreid over het park werden acht territoria aangetroffen. Alleen in de Slurf werden geen spechten waargenomen. Hiermee is deze soort spectaculair toegenomen in het Vondelpark. In het verleden werd steeds maar één territorium vastgesteld, behalve in 1997 toen er twee territoria waren. Ook de landelijke trend van de Grote Bonte Specht is positief, met een toename van circa 50% sinds 1990.

Winterkoning Met 72 territoria bereikte de Winterkoning een recordstand, ondanks de voorafgaande, twee relatief strenge winters. Mogelijk hebben Winterkoningen in stedelijk gebied minder last van de kou. Hier is de temperatuur immers hoger dan in het omringende buitengebied. Ook kan de grotere beschikbaarheid van door mensen aangeboden voedsel een rol spelen. Het aantal territoria ligt een factor drie hoger dan bij eerdere inventarisaties. De meer natuurlijke inrichting van het park zal een rol gespeeld hebben bij de toename. Ook de landelijke trend van de Winterkoning is positief.

Heggenmus Regelmatig verspreid over het hele park werden 27 territoria vastgesteld. De Heggenmus is hiermee iets algemener dan in de jaren zeventig en tachtig. De toename is echter veel minder spectaculair dan bij de Winterkoning. In 1997 werden maar weinig Heggenmussen geteld, wellicht ten gevolge van een andere manier van inventariseren. Sinds 1990 is de landelijke stand van de Heggenmus stabiel.

Roodborst Met elf territoria bereikte de Roodborst een hoge stand. Alleen in 1947 werden ook tien territoria geteld. Sinds 1990 is de landelijke populatie Roodborsten met ongeveer 20% toegenomen.

Merel De Merel is met 78 vastgestelde territoria de algemeenste broedvogel in het Vondelpark in 2010. In de jaren zeventig en tachtig zijn nog meer territoria vastgesteld. In 2010 vond echter geen aparte "merelronde" plaats. Het werkelijke aantal territoria is daarom in 2010 waarschijnlijk hoger geweest. Ook in Nederland is de Merel de algemeenste broedvogel. De stand nam sinds 1985 met zeker 50% toe.

Zanglijster Er zijn negen territoria vastgesteld. In het verleden werden veel meer Zanglijsters geteld in het park. Vergeleken met de jaren veertig en zeventig is de stand met een factor drie gekrompen. In 1997 werden nog minder Zanglijsters geteld. De afname contrasteert met de landelijke toename van ruim 50% sinds 1990.

Kleine Karekiet De Kleine Karekiet heeft in 2010 voor het eerst in het Vondelpark gebroed. Zowel bij de Schapenweide als bij de Koeienweide was een territorium aanwezig. Martin Melchers vond dit jaar zelfs twee territoria bij de Koeienweide.

De landelijke stand van de Kleine Karekiet is min of meer stabiel zodat de reden voor vestiging in het Vondelpark primair moet worden gezocht in de verbeterde leefomstandigheden die na de renovatie en meer natuurlijke inrichting van het park ontstaan zijn.

Tuinfluits Er was één territorium aanwezig op de Koeienweide. Hier werd op 14 mei en 5 juni een zingende vogel waargenomen. In de jaren veertig was de Tuinfluits veel algemener in het park. Waarschijnlijk was er toen veel meer opslag van jonge bomen.

Zwartkop Met veertien territoria, verspreid over het hele park, bereikte de Zwartkop een recordstand. De landelijke trend van de Zwartkop is sterk positief met een toename van ruim 50% sinds 1990. De toename in het Vondelpark is nog groter geweest.

Tjiftjaf Verspreid over het hele park werden 19 territoria vastgesteld. Ook de stand van de Tjiftjaf bereikte een record en overtreft nu zelfs de relatief hoge stand in de jaren veertig. De stand is ruim tweemaal zo hoog als de afgelopen decennia gebruikelijk was. De toename kan te maken hebben met een meer natuurlijk inrichting en beheer van het park. De landelijke stand vertoont grote schommelingen maar is sinds 1990 min of meer stabiel.

Fitis Alleen op 2 mei werd een zingende vogel waargenomen, voldoende voor een geldig territorium. Vooral in de jaren veertig kwam de Fitis redelijk algemeen voor als broedvogel in het Vondelpark.

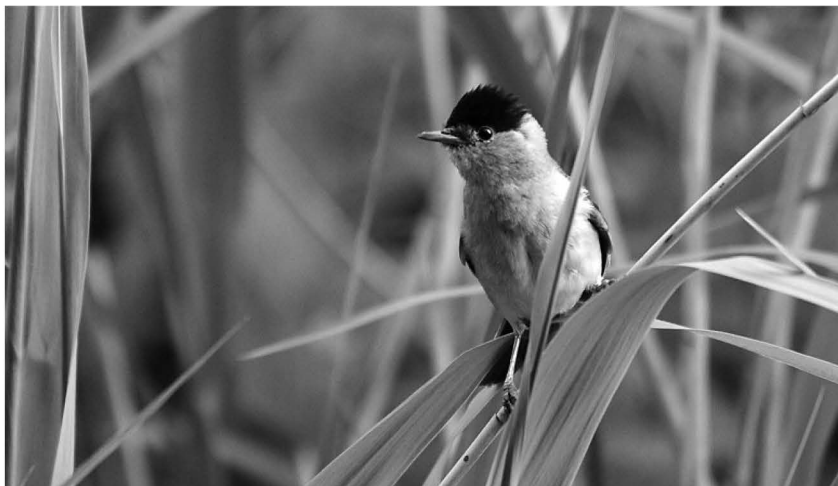

FOTO: WILLIAM PRICE

Veertien territoria van de Zwartkop verspreid over het hele park in 2010

Toen was de biotoop waarschijnlijk veel geschikter voor de Fitis en het park minder druk. In 1997 werden twee territoria vastgesteld.

Staartmees Met zes territoria verspreid over het park is de Staartmees recent sterk toegenomen in het Vondelpark. In 1997 werd voor het eerst een territorium vastgesteld. De landelijk trend van de Staartmees is echter negatief, met een afname van circa 20% sinds 1990.

Pimpelmees De inventarisatie van 2010 leverde verspreid over het hele park 20 territoria op. Vergeleken met de jaren zeventig en tachtig is de stand van de Pimpelmees hiermee redelijk stabiel. In 1997 werden aanmerkelijk minder territoria vastgesteld, deels een gevolg van het feit dat toen de aangrenzende tuinen niet zijn geteld. In de jaren veertig was het aantal territoria duidelijk lager.

Koolmees Met 24 territoria is de stand ongeveer gelijk aan die van de afgelopen inventarisaties. In de jaren veertig en zeventig werden duidelijk minder Koolmezen geteld.

Boomklever Met vier territoria is de Boomklever duidelijk aan een opmars bezig. Alleen in 1992 wordt een broedgeval opgegeven. In de broedvogellijst van 1997 wordt de soort als 'waarschijnlijk' opgevoerd. Ook elders in Nederland doet de Boomklever het goed. Sinds 1990 is de landelijke stand ruim verdubbeld.

Boomkruiper Met negen territoria is het aantal territoria vrijwel gelijk met dat in de jaren tachtig. Voor die tijd werden minder Boomkruipers geteld. Het lage aantal in 1997 wordt waarschijnlijk veroorzaakt doordat toen de aangrenzende tuinen niet zijn geteld.

Gaai Er werden drie territoria vastgesteld. Hiermee lijkt het aantal territoria redelijk stabiel. De Gaai gedraagt zich in het broedseizoen weinig opvallend en heeft daardoor een lage trefkans. Aangezien twee waarnemingen nodig zijn voor een geldig territorium, ongeacht het aantal bezoeken, wordt naarmate het aantal bezoeken bij een inventarisatie hoger is ook de kans op het vaststellen van een territorium van de Gaai groter.

Bij de inventarisatie van 2010 werd gezien dat een pas uitgevlogen jonge Gaai door een Zwarte Kraai werd gedood, uiteraard onder hevige protest van de ouders. De Gaai zelf is overigens ook geen lieverdje, getuige de opmerking van Thijsse, "dat ze eigenlijk wel zouden wegmoeten, die vier moordenaars", toen hij in maart 1902 een aantal Gaaien in het Vondelpark zag. Gelukkig gunnen de meeste vogelaars tegenwoordig elke soort zijn plekje onder de zon.

Ekster Verspreid in het park bevonden zich veertien territoria. Alleen in De Slurf was de Ekster afwezig als broedvogel. Hiermee lijkt de Ekster toegenomen vergeleken met eerdere inventarisaties. Duidelijk is dat de Ekster in de jaren veertig maar weinig in het park voorkwam als broedvogel.

Kauw Met tien territoria lijkt de Kauw duidelijk toegenomen als broedvogel. Mogelijk speelt bij de toename een andere manier van inventariseren een rol. De landelijke trend van de Kauw sinds 1990 is namelijk stabiel.

Zwarte Kraai De Zwarte Kraai is fors toegenomen vergeleken met de vorige inventarisatie. Ook in de jaren zeventig en tachtig waren veel minder territoria van de Zwarte Kraai aanwezig. Mogelijk speelt bij het relatief grote verschil in aantal van deze wat lastig te inventariseren soort een andere manier van tellen een rol. In de rest van Nederland gaat het goed met de Zwarte Kraai. De BMP-index nam sinds 1990 toe met circa 20%.

Vink Twee van de vijf vastgestelde territoria bevonden zich in De Slurf. In de jaren zeventig, maar vooral in de jaren veertig van de vorige eeuw, was de Vink een veel talrijker broedvogel in het park. Hoewel de Vink in toenemende mate in West-Nederland, inclusief urbane gebieden, als broedvogel voorkomt, valt van deze toename in het Vondelpark vreemd genoeg weinig te merken. Sinds 1990 is de landelijke BMP-index van de Vink met ruim 50% gestegen.

Groenling Met vier territoria is de Groenling duidelijk afgenomen. Dit contrasteert met de landelijke trend, die sinds 1990 sterk positief is, met een toename van circa 50%.

Conclusie Ondanks het grote aantal menselijke bezoekers komen in het Vondelpark anno 2010 nog steeds veel broedvogels voor. Zowel het aantal soorten (38) als het aantal territoria (615) is hoger dan bij eerdere inventarisaties werden gevonden. In het Vondelpark zijn in 2010 geen Rode Lijstsoorten als broedvogel vastgesteld. In de afgelopen zeventig jaar hebben zich enorme verschuivingen voorgedaan in de broedvogelstand in het park.

Literatuur

- Van Beusekom R., Huigen P., Hustings F., De Pater K. & Thissen J. (red.). 2005. Rode Lijst van Nederlandse broedvogels. Tirion uitgevers B.V., Baarn.
- Constandse D. 1998. Honderdtwintig jaar vogels en vogelaars in het Vondelpark (1877-1997). De Gierzwaluw jg. 36 (4): 3-26.
- Van Dijk A.J. 2004. Handleiding Broedvogel Monitoring Project (Broedvogelinventarisatie in proefvlakken). SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Van Dijk A.J., Boele A., Hustings F., Koffijberg K. & Plate C.L. 2010. Broedvogels in Nederland in 2008. SOVON-monitoringrapport 2010/01. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Van Groen F.M. 2010. Broedvogelinventarisaties in 2009. De Gierzwaluw jg. 47 (4): 10-20.
- Sierdsema H. 1995. Broedvogels en beheer. Het gebruik van broedvogelgegevens in het beheer van bos- en natuurterreinen. SOVON-onderzoeksrapport 1995/04. Staatsbosbeheerrapport 1995-1.
- SOVON Vogelonderzoek Nederland. 2002. Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000. Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey, Nederland, Leiden.
- Stoffels J. & Van der Weijden W. 1981. Broedvogels Vondelpark 1976-1980. De Gierzwaluw jg. 19 (2).
- Van der Weijden W. 1983. Broedvogels van het Vondelpark 1982. De Gierzwaluw jg. 21 (1).
- Website Vrienden van het Vondelpark (vondelpark.tv).
- Website Wikipedia (wikipedia.nl).

Een weekendje Vlieland, de moeite waard!

Sanne Hirschler

Het is ergens in de eerste maanden van 2010 wanneer zich langzaam een plan vormt om eens een weekendexcursie te organiseren. De vorige vond alweer heel wat jaren geleden plaats dus het werd de hoogste tijd. De bestemming was snel gekozen: Vlieland. Niet al te ver weg en toch te ver om een dagje heen te kunnen. Daarnaast is Vlieland een aantrekkelijke bestemming in het najaar omdat het er dan wemelt van de (bijzondere) vogels.

Eenentwintig mensen hebben zich voor deze excursie opgegeven en drie mensen slapen samen met ons in onze accommodatie en vogelen gezellig mee. De meeste mensen vertrekken op vrijdag aan het einde van de dag. We nemen de laatste boot naar Vlieland en komen daar om half 9 aan. En we zijn niet de enigen. Dit weekend blijkt een Deception Tours weekend te zijn dus naast ons bevinden zich nog eens meer dan 200 vogelaars op het eiland! En die zijn allemaal op het eiland met één doel: het ontdekken en zien van bijzondere vogelsoorten.

Dat maakt het een bijzonder weekend, zeker in combinatie met het weer. Wanneer we aankomen regent het, op zaterdag staat er een harde noordenwind en op zondag is het bijna windstil en schijnt de zon. Dit betekent dan ook dat we ons zaterdagochtend eerst naar het strand begeven. Met deze wind is er een grote kans op een goede zeetrek en dat is altijd de moeite waard. We staan nog niet lang op het strand wanneer de eerste Jan-van-genten en Zwarte Zee-eenden langs vliegen. Ook Alken en Zeekoeten scheren dichtbij langs en de Roodkeelduikers laten zich mooi zien. Opeens horen we een gil: "Velduil!!!". We denken hem gemist te hebben wanneer hij opeens vlak voor ons langs over het strand vliegt. Prachtig!

Na een uur in de snoeiharde, koude wind te hebben gestaan, houden we het voor gezien. Het is tijd om de oostpunt van het eiland te bezoeken. Vanaf daar valt de groep in allerlei kleine groepjes uiteen. Voortdurend komen groepen elkaar tegen en er wordt gemengd en gewisseld. Iedereen vogelt dit weekend met iedereen.

Op het eiland wemelt het van de Kramsvogels, Zanglijsters, Koperwieken, Merels en Goudhaantjes. Het is niet alleen een gekwetter van jewelste vandaag, maar ook gaan overal mobiele telefoons af om nieuwe waarnemingen door te geven. Overal op het eiland treffen we verlaten groepjes fietsen aan. Vaak lukraak neergegoid, statieven nog achterop en de eigenaren